

**„SLOVENSKÝ PRÍBEH“ JUHOSLOVANSKÝCH LETCOV
V DOKUMENTOCH 1. ČS. ZMIEŠANEJ
LETECKEJ DIVÍZIE V ZSSR
(1944)**

PETER ŠUMICHRASŤ

ŠUMICHRASŤ, P.: The „Slovak Story” of Yugoslavian Aviators in the Documents of the 1st Czechoslovak Mixed Air Division in the USSR (1944). *Vojenská história*, 1, 18, 2014, pp 112-121, Bratislava.

In the published entry, the author provides transcription of four archival documents referring to the activity of Yugoslavian members of the insurgent 1st Czechoslovak Army in Slovakia in the insurgent aviation. They are connected with names of Arsenij Boljevič and Sava Poljanec. The published award nominations contain a brief description of circumstances connected with their arrival and subsequent stay in the territory of the Slovak Republic, as well as brief characteristics of their combat activity.

Military History. Slovakia. World War 2. Yugoslavian Aviators in the SNU.

V roku 2014 si okrem mnohých iných významných historických udalostí pripomínáme aj 70. výročie Slovenského národného povstania, v ktorom okrem desiatky tisícov Slovákov bojovalo proti fašizmu aj množstvo príslušníkov iných národov a národností.

Jednými z mnohých zahraničných bojovníkov proti fašizmu boli aj mjr. let. Arsenije Boljevič a špkt. let. Sava Poljanec, občania bývalej Juhoslávie, ktorí v prvých dňoch Slovenského národného povstania dobrovoľne vstúpili do 1. čs. armády na Slovensku. Ako skúsených vojenských letcov a odhodlaných bojovníkov proti fašizmu ich po prijatí do armády zaradili ku Kombinovanej letke npor. let. Mikuláša Šingloviča, ktorá bola až do priletu 1. čs. leteckého pluku zo ZSSR, tvoreného predovšetkým zo skúsených čs. letcov – bývalých príslušníkov britského Kráľovského letectva, jedinou leteckou jednotkou poskytujúcou leteckú podporu povstaleckým pozemným silám na všetkých úsekoch frontu.¹

¹ K činnosti letectva počas Slovenského národného povstania podrobnejšie pozri napr.: ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa : svoboda se zrodila v boji / Sv. 3, Kapitoly z dějin československé jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko 1960; FAJTL, František. *První doma*. Praha : Naše vojsko, 1980; FAJTL, František. *Podruhé doma*. Praha : Naše vojsko, 1984; KUBICA, Belo. *Letectvo v SNP. Pamäti*. Bratislava : NVK International, 1994. ISBN-80-85727-21-8; RAJLICH, Jiří – REŽNÁ, Jitka. *Generál Fajtl slovom historika, rodiny a objektívem fotografů*. Cheb : Svět křídel, 2012. ISBN-978-80-87567-12-8; RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří. *Slovenští letci 1939 – 1945 / Slovak Airman 1939 – 1945*. Kolín : Kolínske noviny, 1991, SKOPAL, Jan. *Trojúhelník naděje*. Praha : Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0006-X; SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969; STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996. ISBN 80-224-0449-7; STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1944-1945. 3 diel*. Bratislava : Magnet Press, 2004. ISBN-80-89169-00-7; ŠMOLDAS, Zdeněk. *Českoslovenští letci v boji proti fašizmu*. Praha : Naše vojsko, 1987; TÓTH, Jozef. *Pamäti generála Tótha. Slovenski letci v Povstani*. Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, 2004. ISBN80-8061-189-0.

Vojnový príbeh dvoch juhoslovanských bojovníkov proti fašizmu sa dostal na stránky československých, ako aj slovenských odborných a spomienkových prác, ktorých obsah bol venovaný národnému boju za oslobodenie.² Najväčší priestor dostal ich „slovenský príbeh“ v spomienkovej práci priameho účastníka bojov v Slovenskom národnom povstaní Jozefa Modrovicha pod názvom *Tri Duby*, ako aj v publikácii zloženej z dramatických príbehov Slovákov – príslušníkov slovenskej armády a československej armády, autorskej dvojice Milan J. Varsík a Miroslav Horák pod názvom *Príbehy na krídlach*. V oboch týchto prácach bolo vysoko oceňované preukázané hrdinstvo oboch juhoslovanských vojenských letcov, ktorí pri prvej príležitosti vstúpili do 1. čs. armády na Slovensku a dali svoje odborné schopnosti a zručnosti vojenského pilota do služieb povstaleckého letectva. Mjr. let. Arsenije Boljević a špkt. let. Sava Poljanec, napriek jednoznačnej technickej zastaranosti leteckého parku Kombinovanej letky, s veľkým odhodlaním plnili neľahké úlohy povstaleckého operačného letca v boji proti početnejšiemu a moderne vyzbrojenému nepriateľovi.

O tom, že slová vojenskej prísahy, ktorú zložili pri vstupe do čs. brannej moci, neboli pre mjr. let. Arsenija Bolejeviča a špkt. Savu Poljanca len nezáväznými slovami, bez akéhokoľvek hlbšieho významu, vypovedá predovšetkým priebeh bojového letu druhého z vyššie spomenutých juhoslovanských letcov, ktorý vykonal dňa 4. septembra 1944.

V tento slnečný septembrový deň štartoval Sava Poljanec s pozorovateľom čat. ašp. Štefanom Krčom na zastaranej „kravke“³ s úlohou poskytnúť leteckú podporu povstalcov bojujúcim v priestore Strečna. Konkrétne mali nájsť dôkladne zamaskovanú nemeckú delostreleckú batériu pri Nezbudskej Lúčke pri Strečne a následne ju zničiť leteckými bombami. Podľa situácie mali podporiť boj našich jednotiek aj paľbou z pevných a lafetovaných zbraní lietadla. Potom mali vyhotoviť správu o výsledku letu obsahujúcu popis situácie na strečnianskom bojisku, ktorú mal pozorovateľ v označenom tubuse zhodiť do areálu dolnokubínskych vojenských kasární. O tom, že „scenár“ tohto bojového letu nepísali len velitelia povstaleckého letectva, ale že do neho mala zásadné vstupy aj nepriateľská protiletadlová obrana, vypovedá priebeh tohto Poljancovho a Krčovho letu.

Po prilete do daného priestoru „voňajúceho pušným prachom“ sa dvojici povstaleckých letcov podarilo, hoci i s ťažkosťami, lokalizovať určený nepriateľský cieľ a úspešne naň zaútočiť. Avšak už počas druhého náletu na cieľ bol pilot lietadla S. Poljanec zranený streľbou do ľavej nohy. Napriek svojmu neľahkému zraneniu, ktoré silno krvácalo, však nevolil okamžitý návrat na materskú leteckú základňu na Troch Duboch, ale ešte raz úspešne zaútočil na nemeckú delostreleckú batériu. Potom pokračoval v lete smerom na Dolný Kubín, kde pozorovateľ lietadla zhodil na SV určenú správu. Po splnení bojovej úlohy sa vrátil po strastiplnom lete, počas ktorého následkom straty krvi pilota niekoľkokrát hrozilo zrútenie stroja, na letisko Tri Duby. Odtiaľto zraneného S. Poljanca okamžite odtransportovali do zvolenskej vojenskej nemocnice, kde mu poskytli nevyhnutnú lekársku starostlivosť.⁴

² MODROVICH, Jozef. *Tri Duby*. Bratislava : Epoque, 1969; VARSÍK, Milan J. – HORÁK, Miroslav. *Príhody na krídlach*. Bratislava : Obzor, 1977; Kol. Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok. Pravda : Bratislava, 1984; STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1944-1945. 3 diel*. Bratislava : Magnet Press, 2004; PROKEŠ, Jakub – BEZNÁK, Matej. *Takmer pravdivý príbeh*. Bratislava – VITA MOSR, 1997, s. 69-71. ISBN-80-88842-11-5.

³ Slangové označenie lietadla typu Letov Š-328, používané medzi príslušníkmi slovenských vzdušných zbraní. ŠUMICHRAS, Peter – ANĎAL, Jozef. *Letov Š-328 a Š-528*. Poprad : HT model, ISSN 1335-6667.

⁴ Porovnaj: MODROVICH, Jozef. *Tri Duby*. Bratislava : Epoque, 1969; VARSÍK, Milan J. – HORÁK, Miroslav. *Príhody na krídlach*. Bratislava : Obzor, 1977, s. 262-272; taktiež STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1944-1945. 3 diel*. Bratislava : Magnet Press, 2004, s. 75-76.

Po dvanásťdňovom pobyte na nemocničnom lôžku v zvolenskej nemocnici sa hrdinský juhoslovanský letec na vlastnú žiadosť vrátil do aktívnej služby na Tri Duby. Tam spoločne s ostatnými letcami ďalej plnil úlohy v rámci Kombinovanej letky.

8. októbra 1944, na základe rozhodnutia velenia povstaleckej armády, bol s časťou leteckého personálu Kombinovanej letky presunutý leteckým mostom na územie oslobodené sovietskou Červenou armádou.⁵

Obaja juhoslovanskí piloti boli po prilete na oslobodené územie Poľska včlenení do Čs. leteckého výcvikového strediska v Przemysli a ako výcvikoví poradcovia boli zaradení do výcviku na stíhacie lietadlá typu Lavočkin La-5, ktorými bol vyzbrojený Fajtlov 1. čs. stíhací pluk v ZSSR. Po výcviku mali opäť bojovať ako letci a aj so spolubojovníkmi z povstaleckej Kombinovanej letky sa mali zúčastniť na oslobodzovaní Československa. Výcvik sa im však nepodarilo ukončiť, pretože už 30. októbra 1944 ich na základe rozkazu sovietskych styčných orgánov odoslali k juhoslovanskej vojenskej misii do Moskvy.⁶

Po návrate do Juhoslávie boli obaja zaradení do letectva národno-oslobodzovacej armády Juhoslávie a v jej radoch bojovali za oslobodenie svojej vlasti až do konca druhej svetovej vojny.⁷

* * *

V pražskom Vojenskom ústrednom archíve – Vojenskom historickom archíve sa vo fonde SSSR-X, 1. čs. zmiešaná letecká divízia nachádza doposiaľ nepublikovaný, stranovým rozsahom nevelký dobový dokument zo 6. novembra 1944, ktorého obsah nám približuje „slovenský príbeh“ oboch juhoslovanských pilotov.

Škpt. let. Jan Klan, veliteľ Čs. leteckého výcvikového strediska v Przemysli, v tomto spise navrhuje, aby mjr. Arsenije Boljevičovi a škpt. Savovi Poljanecovi boli udelené čs. vyznamenania. Návrhy na udelenie vyznamenania obsahujú stručný popis okolností spojených s ich príchodom a následným pobytom na území Slovenskej republiky, ako aj stručnú charakteristiku ich bojovej činnosti.

Prepis dochovaného dobového dokumentu uverejňujeme v úplnom znení, v súlade s edičnými zásadami, a to v pôvodnej jazykovej a gramatickej úprave. Slová alebo ich časti, ktoré nedávajú zmysel, alebo sú skomolené, sme označili (!). Slová alebo ich časti, ktoré pri ich prepise zjavne vypadli, dávame do hranatých zátvoriek [...].

* * *

⁵ Letecký presun oboch juhoslovanských letcov popísal Jozef Modrovich vo svojej práci „Tri Duby“ takto: „Toho večera čakala na štarte prvá skupina letcov, odvedená do Sovietskeho zväzu. Na preškolenie, aby sa vrátili na najnovších sovietskych strojach. V skupine je Julio Goralík, ale najprv si bude liečiť zranenú nohu. Potrebuje dôkladný odpočinok. Takisto Sava Poljanec. Ide s ním aj major Boljevič.“ ... „Berú si so sebou iba leteckú výstroj...“ MODROVICH, Jozef. *Tri Duby*. Bratislava : Epoque, 1969, s. 404.

⁶ VÚA-VHA Praha, f. SSSR-X, 1. čsld, inv. č. 103, sign. 19/1, šk. 14.

⁷ Podľa publikovaných srbských historických prameňov bol mjr. Arsenije Boljevič po návrate do vlasti ustanovený za dočasného zástupcu veliteľa 11. leteckej (stíhacej) divízie NOVJ. Jeho spolubojovník škpt. Sava Poljanec za veliteľa 112. pluku 11. leteckej (stíhacej) divízie NOVJ.

Dokument č. 1

Výcviková skupina čs. letcov
v SSSR

36/Kcpt.

S. V., 6. november 1944

Čís. : 36/Dôv.1944

Vec: Návrh na vyznamenanie –
predloženie.

Prílohy: 3

I. čs. armádny sbor v SSSR⁸
4/oddel.

S.V.

V prílohe predkladám návrh na vyznamenanie čs. válečným krížom 1939⁹ mjr. juhoslovanského letectva Boljevič Arsenije a škpt. juhoslovanského letectva Poljanec Sáva a návrh na vyznamenanie čs. medajlou za chrabrosť¹⁰ škpt. juhoslovanského letectva Poljanec Sáva.

Veliteľ výcvikovej skupiny čs. letcov
v SSSR
škpt. let. Klán Jan¹¹
(vlastnoručný podpis)

⁸ Správne „I. čs. armádny zbor v ZSSR“.

⁹ Správne „Československý vojnový kríž 1939“. Československý vojnový kríž 1939 bol zriadený na základe Nariadenia vlády republiky Československej zo dňa 20. 12. 1940, so súhlasom prezidenta republiky Československej podľa § 1 zákona zo dňa 21. 10. 1936, č. 268 Zb. z. a n., o rádoch a tituloch. Podľa jeho stanov bol zriadený na pamiatku boja za oslobodenie republiky Československej z nepriateľského obsadenia ako viditeľné vyznamenanie československým občanom vo vlasti, jednotkám a príslušníkom československej armády v zahraničí, ako aj jednotkám a príslušníkom spojeneckých armád, ktorí sa zúčastnili boja vzplanuvšieho v roku 1939, a preukázali v ňom vynikajúci a úspešný čin výkonný alebo veliteľský, pri ktorom boli osobne vystavení nebezpečenstvu života alebo životu obetovali. Československý vojnový kríž 1939 mal len jeden stupeň. Udeľoval sa in natura len raz pri prvom vyznamenaní. Každé ďalšie vyznamenanie sa označovalo nositeľovi tohto vyznamenania na stuhe bronzovou vetvičkou. Prepožičiaval ho prezident republiky, popri prípade minister národnej obrany alebo veliteľ vojska, pokiaľ ho prezident republiky na to zmocnil. Podrobnejšie pozri: Vyhláška ministra vnútra č. 41 ze dne 26. ledna 1946 o platnosti nařízení vlády republiky Československé ze dne 20. prosince 1940, č. 4/1941 Úř. věst. čsl., jímž se zřizuje Československý válečný kříž z r. 1939. In <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-41>

¹⁰ Správne „Československá medaila za chrabrosť pred nepriateľom“. Vojenská medaila bola zriadená na základe Nariadenia vlády republiky Československej zo dňa 20. 12. 1940, so súhlasom prezidenta republiky Československej podľa § 1 zákona zo dňa 21. 10. 1936, č. 268 Zb. z. a n., o rádoch a tituloch. Podľa jej Stanov: „bola viditeľné vyznamenanie tým, ktorí činom preukázali osobnú statočnosť pred nepriateľom na bojišti vnútornom alebo zahraničnom“. Mala jeden stupeň a udeľovala sa in natura len raz pri prvom vyznamenaní. Každé ďalšie vyznamenanie touto vojenskou medailou sa označovalo nositeľovi tejto medaily na stuhe bronzovými lipovými lístkami. Nositeľmi medaily mohli byť príslušníci československej armády v zahraničí a československí občania vo vlasti, ktorí pred nepriateľom, alebo na bojisku v zahraničí v čase od 1. 9. 1939, alebo v oslobodzovacom boji vo vlasti v čase od 15. 3. 1939 až do skončenia vojny preukázali osobnú statočnosť pred nepriateľom na bojisku vnútornom alebo

Dokument č. 2

Výcviková skupina čs. letcov
v SSSR

K čís.: 36/Dôv.1944

Návrh na vyznamenanie.

Hodnosť	Meno	Útvar	Navrhnutý na vyznamenanie.	Odôvodnenie návrhu
mjr. let.	Arsenije Boljevič	Výcviková skupina čs. letcov v SSSR	Čs. válečný kríž 1939	Mjr. juhoslovanského letectva Boljevič, uprchol dňa 28. januára 1944 s nemeckého zajatia na územie Slovenska a bol internovaný v zajateckom tábore v Humennom. Tam naviazal styky s partizánskym hnutím a bol uväznený v Ilave, odkiaľ uprchol v deň vojenského prevratu a prihlásil sa do čs. armády. Súčasťou sa ako stíhací pilot leteckých bojov na Slovensku, kde na strojach zastaralého typu s úspechom vykonal viac bombardovacích a bitevných náletov na nepriateľské kolóny. V týchto bojoch ukázal krajinu odvahu a statočnosť.

zahraničnom“. Mala jeden stupeň a udeľovala sa in natura len raz pri prvom vyznamenaní. Každé ďalšie vyznamenanie touto vojenskou medailou sa označovalo nositeľovi tejto medaily na stuhe bronzovými lipovými lístkami. Nositeľmi medaily mohli byť príslušníci československej armády v zahraničí a československí občania vo vlasti, ktorí pred nepriateľom, alebo na bojisku v zahraničí v čase od 1. 9. 1939, alebo v oslobodzovacom boji vo vlasti v čase od 15. 3. 1939 až do skončenia vojny preukázali osobnú statočnosť pred nepriateľom na bojisku vnútornom alebo zahraničnom. Okrem jednotlivcov mohli byť medailou vyznamenané aj pluky alebo oddiely a stotiny za statočné správanie sa celku. Taktiež ju mohli udeliť aj príslušníkom a jednotkám spojeneckých armád. Podrobnejšie pozri: Vyhláška ministra vnútra č. 42 ze dne 26. ledna 1946 o platnosti nařízení vlády republiky Československé ze dne 20. prosince 1940, č. 5/1941 Úř. věst. čsl., jímž se zřizuje Československá medaile za chrabrost před nepřitelem. In <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-42>.

¹¹ Jan Klan. Narodil sa 22. 1. 1911 v Nemeckom Brode, dnes Český Brod (ČR). Zomrel 10. 12. 1986 v Tucsove (USA). Príslušník čs. armády v rokoch 1930 – 1949. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava ilegálne opustil vlast a v Poľsku sa prihlásil do čs. zahraničného odboja. Ako aktívny stíhací pilot sa zúčastnil bojov vo Francúzsku a Veľkej Británii. Vo francúzskej kampani počas 55, 30 operačných hodín zostrelil päť nepriateľských lietadiel, z toho tri v spolupráci a ďalšie tri nepriateľské lietadlá zostrelil pravdepodobne. Výsledky jeho bojovej činnosti na území Francúzska boli ocenené aj najvyšším francúzskym štátnym vyznamenaním – Radom Čestnej légie,

škpt. let.	Sáva Poljanec	Výcviková skupina čs. letcov v ZSSR	Čs. váleč- ný kríž 1939	Škpt. juhoslovanského letectva Poljanec, uprchol dňa 28. januára 1944 s nemeckého zajateckého tábora na územie Slovenska a bol internovaný v zajateckom tábore v Humennom. Tam naviazal styky s partizánskym hnutím a bol uväznený v Ilave, odkiaľ v deň prevratu vojenského uprchol a prihlásil sa do čs. armády. Súčasťou sa ako stíhací pilot leteckých bojov na Slovensku, kde na strojoch zastaralého typu ¹² s úspechom vykonal viac bombardovacích a bitevných náletov na nepriateľské kolóny. V týchto bojoch ukázal krajinu odvahu a statočnosť.
---------------	------------------	--	-------------------------------	--

v hodnosti „Rytier“. Po presune do Veľkej Británie sa zúčastnil leteckých bojov v slávnej bitke o Britániu, a to v zostave 312. čs. stíhacej perute britského Kráľovského letectva. Dňom 5. 6. 1941 musel zo zdravotných opustiť aktívnu leteckú službu, avšak naďalej pôsobil ako štábný dôstojník v rámci britského Kráľovského letectva. V druhej polovici roka 1942 sa na vlastnú žiadosť vrátil do aktívnej leteckej služby. Pred zaradením k operačnej leteckej jednotke sa dobrovoľne zriekol hodnosti Wing Commandera a opäť mu bola udelená hodnosť Flight Lieutenant. Najskôr bojoval ako nočný pilot v rámci 605. nočnej stíhacej perute, neskôr 68. nočnej stíhacej perute britského Kráľovského letectva, kde aj 10. 6. 1943 ukončil operačnú službu. Od 2. 7. 1943 bol referentom letectva na londýnskom čs. Ministerstve národnej obrany. Na základe žiadosti bol prepustený z britského Kráľovského letectva a spolu s ďalšími 20 dobrovoľníkmi opustil Veľkú Britániu za účelom vytvorenia čs. leteckej jednotky v ZSSR. 3. 5. 1944 sa už na pôde ZSSR stal zástupcom veliteľa 128. čs. samostatnej stíhacej leteckej perute, ktorá bola k 1. 6. 1944 zreorganizovaná na 1. čs. stíhací letecký pluk v ZSSR. 15. 9. 1944 ako jeden z prvých príslušníkov čs. zahraničného letectva vstúpil na letisku Tri Duby na povstalecké územie. Ešte pred odletom pluku z Troch Dubov na územie ovládané sovietskou Červenou armádou opustil Slovensko a dňom 10. 10. 1944, podľa iných prameňov o štyri dni neskôr, sa stal veliteľom Čs. leteckého výcvikového strediska v Przemysli, resp. Výcvikovej skupiny čs. letcov v ZSSR. Od 19. 12. 1944, podľa iných prameňov až 5. 1. 1945, bol menovaný náčelníkom štábu 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR, s ktorou sa zúčastnil bojov o Moravskú Ostravu, Opavu a Tešín. Po skončení vojny pokračoval v službe v čs. brannej moci, kde najskôr pôsobil v diplomatických službách ako zástupca čs. vojenského a leteckého ataše v Moskve. Po prevrate v Československu vo februári 1948 bol z Moskvy odvolaný a ustanovený za dočasný veliteľ česko-budějovickej 2. leteckej divízie, neskôr za dočasný veliteľ leteckého pluku 5 v tej istej vojenskej posádke. V rámci tzv. očisty ľudovodemokratickej armády bol k 2. 2. 1949 postavený mimo aktívnu službu. Z dôvodnej obavy pred prenasledovaním zvolil ilegálny odchod do emigrácie. Pod novým menom John Kent pracoval vo Veľkej Británii, od roku 1951 v USA. V tejto krajine sa stal zamestnancom leteckej spoločnosti Piper, ktorú vzhľadom na osobnostné kvality a jazykové schopnosti úspešne zastupoval v Brazílii, Argentíne a vo Švajčiarsku, kde mal na starosti predaj lietadiel firmy Piper pre Európu a Stredný východ. Zomrel v americkom Tucson. V rámci ponovembrových rehabilitácií bol povýšený na plukovníka (1.6.1991). Podrobnejšie pozri.: Kol.: Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Praha : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. ISBN 80-7278-233-9, s. 133. Porovnaj: ŠMOLDAS, Zdeněk. *Českoslovenští letci v boji proti fašizmu*. Praha : Naše vojsko, 1987, s. 412.

¹² Správne „zastaralého typu“. Rozumej technicky zastarané lietadlá čs. výroby Letov Š-328 a Avia B-534, ktoré povstalecká Kombinovaná letka používala na vedenie bojovej činnosti počas Slovenského národného povstania. Letci Kombinovanej letky napriek nespochybniteľnej zastaranosti prevažnej väčšiny leteckého parku dosiahli v bojoch proti nemeckým okupačným jednotkám veľmi dobré výsledky. Napríklad čat. ašp. M. Beznák zostrel ako pozorovateľ Š-328-ky v leteckom súboji moderné nemecké dvojmotorové lietadlo Focke Wulf Fw 189.

škpt. let.	Sáva Poljanec	Výcviková skupina čs. letcov v SSSR	Čs. medajla za chrabrosť	Dňa 4. septembra 1944 bol pri bombardovaní tankovej kolóny u Strečna ranený strelou do nohy. I keď zranený, dokončil druhú časť svojho úkolu v susednom priestore a až potom sa vrátil na základné letište. Po pobyte v nemocnici i keď nebol ešte úplne vyliečený, vrátil sa dobrovoľne) k svojej jednotke a pokračoval v operačnej činnosti.
---------------	------------------	--	--------------------------------	--

Veliteľ výcvikovej skupiny čs. letcov
v SSSR
škpt. let. Jan Klán
(vlastnoručný podpis)

Dokument č. 3

Výcviková skupina čsl. letcov
v SSSR

30. októbra 1944.

Z p r á v a
o činnosti škpt. let. Poljanec Sávu v Čs. armáde.

Škpt. let. Poljanec Sáva – narodený 30. marca 1907 v Maribore, okres Maribor, bánovina Drávská, Jugoslávia, národnosť jugoslávská, náboženstvo rím. kat., stav slobodný – aktívne sa účastnil bojov na Slovensku v rámci čsl. armády proti nemeckým okupačným jednotkám.

Menovaný prišiel na Slovensko dňa 28. januára 1944, utiekol z transportu nem. zajateckého tábora, prepravovaného zo Stryja do Štrassburku, pri Katoviciach.

Bol zadržaný žandarmi pri Trstenej na Slovensku a odoslaný do zajat. tábora v Humennom.¹³

V tábore mal možnosť nadviazať kontakt s čsl. partizánmi na národným výborom. Po prezradení tohoto styku bol s celým táborom prevezený do politického väzenia v Ilave 4. júna 1944.¹⁴ Na intervenciu Slov. Červ. Kríža prevezený 16. júla 1944 do zajat. tábora v Horných Obdokovciach pri Topoľčanoch. Tu znovu nadviazal osobný styk s členmi čs. národného výboru.

Pri vypuknutí vojenského prevratu na Slovensku utiekol so skupinou zajatcov ku štábu ruského partizánskeho oddielu v Sklabine, odkiaľ odišiel na odbojové veliteľstvo Čs. armády v Banskej Bystrici, ktorému ponúkol svoje služby a dňom 2. septembra 1944 bol prijatý do sväzku čs. armády v hodnosti škpt. let. Hneď bol zaradený medzi čsl. výkonných letcov a účastnil sa aktívne obrany Stred. Slovenska proti nem. voj. jednotkám, ako bojový letec – stíhač. Vykonal viac úspešných bojových letov s úkolom bombardovania a strelby. Dňa 4. septembra 1944 bol pri bombardovaní tankovej kolóny pri Strečne ranený strelbou z tankov do ľavej nohy a liečený vo zvolenskej nemocnici do 16. septembra 1944. Ešte nevyliečenom stave vrátil sa na letisko Tri Duby a účastnil sa ďalej bojov.

Dňa 8. októbra 1944 bol odoslaný veliteľom Čs. armády na Slovensku s ostatnými čs. pilotami na preškolenie na sovietske typy lietadiel do čs. výcvikového strediska v Přemyslu. Tu bol poverený funkciou výcvikového poradcu a bol zaradený do výcviku na type La-5 a po ukončení sa mal vrátiť a pokračovať v boji na čsl. území. Vo výcviku menovaný absolvoval celú teoret. prípravu pre typ La-5.¹⁵

Dňa 30. októbra 1944 z rozkazu sovietskych styčných orgánov menovaný odchádza k jugoslávskej voj.[m]issii do Moskvy.

Činnosť škpt. Poljanca v rámci povstania slov. národa a ťažkých bojov o Stredné Slovensko je charakterisovaná¹⁶ odvážnymi a statočnými činmi výborného pilota – stíhača, kamaráta – letca.

Jeho dobrovoľná spoluúčasť na našich ťažkých bojoch je cenným prínosom pre prehĺbenie bratského pomeru našich národov.

Veliteľ výcvikovej skupiny čs. letcov
v SSSR
škpt. let. Jan Klán
(vlastnoručný podpis)

¹³ Správne „Internáčny tábor pre vojnových zajatcov v Humennom“ bol zriadený v prvej polovici novembra 1942. Jej prvými nedobrovoľnými „obyvateľmi“ sa stali francúzski vojnoví zajatci, ktorí sa po úteku z nemeckých zajateckých táborov dostali na územie Slovenskej republiky. Týchto priviezli do humenského tábora dňa 19. 11. 1942. Prví juhoslovanskí vojnoví zajatci, dobovo označovaní výhradne ako srbskí vojnoví zajatci, boli do tohto internačného tábora privezení takmer o mesiac neskôr, konkrétne sa tak stalo 14. 12. 1942. Internačným táborom v Humennom prešlo počas jeho existencie dovedna 70 vojnových zajatcov: 52 Francúzov a 18 Srbov. Pozri: PEJS, Oldřich. K existenci internačného tábora pro válečné zajatce v Humenném (1942 – 1944). In *Vojenská historie*, 2008, č. 1, s. 70-92. ISSN 1335-3314.

¹⁴ Podľa českého historika O. Pejso sa presun juhoslovanských vojnových zajatcov z internačného tábora pre vojnových zajatcov v Humennom do zaisťovacieho tábora v Ilave uskutočnil v dňoch 2. 5. – 4. 5. 1944. PEJS, Oldřich. K existenci internačného tábora pro válečné zajatce v Humenném (1942 – 1944). In *Vojenská historie*, 2008, roč. č. 1, s. 89.

¹⁵ Stíhacím lietadlom typu Lavočkin La-5FN bol vyzbrojený 1. čs. stíhací pluk v ZSSR, ktorý sa od 17. 9. 1944 do 25. 10. 1944 zúčastnil bojov v Slovenskom národnom povstaní. Podrobnejšie pozri napr. ŠMOLDAS, Zdeněk. *Českoslovenští letci v boji proti fašizmu*. Praha : Naše vojsko, 1987, s. 296-328; STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1944-1945*. 3 diel. Bratislava : Magnet Press, 2004; RAJLICH, Jiří – REŽNÁ, Jitka. *Generál Fajtl slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb : Svět křídlel, 2012.

¹⁶ Rozumej „charakterizovaná“.

Dokument č. 4

Výcviková skupina čsl. letcov
v SSSR

30. októbra 1944.

Z p r á v a
o činnosti mjr. let. Boljevič Arsenije v Čs. armáde.

Mjr. let. Boljevič Arsenije – narodený dňa 19. augusta 1904 v Leškopolje, okres Podgorica, bánovina Zetská, Jugoslávia, národnosti jugoslávskej, náboženstva pravoslávneho, stav ženatý – aktívne sa účastnil bojov na Slovensku v rámci Čs. armády proti nemeckým okupačným jednotkám.

Menovaný prišiel na Slovensko dňa 26. januára 1944, utieknuv z nemeckého zajateckého tábora pri Stryji. Po prekročení hraníc bol dňa 29. januára 1944 zadržaný slovenskými pohraničnými orgánmi na slov.maď. hraniciach a odoslaný do zajateckého tábora v Humennom. V zajateckom tábore mal možnosť nadviazať kontakt s čsl. partizánmi a národným výborom. Po prezradení tohoto styku bol s celým táborom prevezený do politického väzenia v Ilave 4. júna 1944.¹⁷ Na intervenciu Slov. Červeného kríža bol prevezený 16. júla 1944 do zajateckého tábora v Horných Obdokovciach pri Topoľčanoch. Tu znovu nadviazal osobný styk s členmi čs. národného výboru.

Pri vypuknutí voj. prevratu na Slovensku utiekol so skupinou zajatcov ku štábu ruského partizánskeho oddielu na Slovensku v Sklabine, odkiaľ odišiel na odbojové veliteľstvo Čs. armády v Banskej Bystrici, ktorému ponúkol svoje služby a dňom 2. septembra 1944 bol prijatý do sväzku čs. armády v hodnosti majora letectva. Ihneď bol zaradený medzi čsl. výkonných letcov a účastnil sa aktívne obrany Stred. Slovenska proti nem. vojenským jednotkám ako bojový letec – stíhač. Vykonal viac úspešných bojových letov s úkolom bombardovania a strelby.

Dňa 8. októbra 1944 bol odoslaný veliteľom Čs. armády na Slovensku s ostatnými čs. pilotami na výcvik v SSR na preškolenie na sovietske typy lietadiel do čs. výcvikového strediska v Přemyšlu. Tu bol poverený funkciou výcvikového poradcu a bol zaradený do výcviku na type La-5 a po ukončení mal sa vrátiť a pokračovať v boji na čsl. území.

Dňa 30. októbra 1944 z rozkazu sovietskych styčných orgánov odchádza menovaný k jugoslávskej vojenskej misii do Moskvy.

V prípravnom výcviku menovaný absolvoval celú teoret. prípravu pre typ La5

¹⁷ Mjr. Arsenije Boljevič bol do zaisťovacieho tábora v Ilave prevezený spolu s ďalšími 12 juhoslovanskými vojnovými zajatcami (I. Dereti, S. Poljanec, V. Ristić, L. Ankić, Z. Belić, V. Dimitrović, M. Jakovlević, C. Jesić, D. Jovičić, Ž. Mirić, S. Radin, L. Tasić) a jedným francúzskym vojnovým zajatcom. PEJS, Oldřich. K existenci internačního tábora pro válečné zajatce v Humenném (1942 – 1944). In *Vojenská historie*, 2008, č. 1, s. 89.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Po celú dobu bojovej spolupráce s našimi letcami, mjr. let. Boljevič osvedčil sa ako neohrozený a krajne odvážny letec, ktorý svojimi bohatými skúsenosťami pomáhal v našom nerovnom boji o slobodu.

Jeho činnosť v bojoch o Stred. Slovensko je symbolickým príkladom bratskej bojovej spolupráce a obetavosti pre dosiahnutie spoločného cieľa našich bratských národov.

Veliteľ výcv. strediska čs. letcov
škpt. let. Jan Klán
(vlastnoručný podpis)